

M. KEDROV

ILJITSILLE OMISTETUSTA PUNAISESTA VIHKOSTA

1. ENSIMMÄINEN ASIALLINEN YHTEYS

Ensimmäiset asialliset suhteeni Vladimir Iljitšiin syntyivät seuraavassa tilanteessa.

Aikoen julkaista vuonna 1907 „Kaikkien kalenterin” kustannusliike „Zerno”, jonka johdossa olin, kääntyi Vladimir Iljitšin puoleen pyynnöllä, että hän antaisi kirjoituksen „Kalenteriin”, sitäpaitsi hänelle lähetettiin suunnitelma ja osanottajien luettelo (toverit Baturin, Olminski ym.). Vastauksena pyyntöön Vladimir Iljitš lähetti pienen, vartavasten „Kalenteriin” kirjoitetun artikkelin — „Stuttgartin kansainvälinen sosialistikongressi”, ja sivumennen sanottuna tämä kirjoitus jäi pitkäksi aikaa vähän tunnetuksi ja julkaistiin vasta Koottujen teosten 1. painoksen XX niteessä¹. Lähetetty kirjoitus verrattuna toiseen, samalla otsikolla „Proletarissa” julkaistuun kirjoitukseen², oli joukkolukijalle tarkoitettuna erikoisen kansantajuinen eikä luonnehtinut ainoastaan Stuttgartin kongressia, vaan kaikki edellisetkin kongressit.

Kalenterista tuli itseasiassa, kuten saattoi odottaakin, täydelleen illegaalinen. Samana päivänä kun kirja esitettiin sensuurille, sen levittäminen kiellettiin ja se määrättiin takavarikoitavaksi. Muuten, takavarikoimaan tulleiden poliisien onnistui kaapata kaiken kaikkiaan muutamia kymmeniä kappaleita, jotka olimme jo ennakkolta jättäneet heidän saaliikseen. Koko kalenterin painos sitä vastoin, 60 tuhatta kappaletta, kierteli jo ajat sitten tehtailla, kasarmeissa ja risteilijöillä.

Voidaan varmuudella sanoa, ettei yksikään toveri Leninin kirjoituksista levinnyt näin laajalti ennen vuotta 1917.

Ensimmäinen onnistunut yritys painattaa julkisesti illegaalista kirjallisuutta jo täysin riehuvan taantumuksen oloissa

¹ Ks. *V. I. Lenin*, Teokset, 13. osa, s. 66—77.— *Toim.*

² Ks. sama, s. 59—65.— *Toim.*

lujitti varmuutta bolševistisenkin kirjallisuuden julkaisemisen ja levittämisen mahdollisuudesta, ja silloin suunniteltiin julkaistavaksi joukko helppotajuisia kirjasia, kuten esimerkiksi „Donin kasakat ennen ja nyt”, „Valtiovarat ja kansa”, „Mistä epäsope” jne., ja myöskin laajoja julkaisuja, ja ennen kaikkea Vladimir Iljitšin Kootut teokset kolmena osana nimellä „12 vuoden ajalta” (vähän sitä ennen ilmestyneen Plehanovin teoksien „20 vuoden ajalta” vastapainoksi).

Me riemuitsimme kaikki: julkaisemme uudestaan Leninin kirjoitukset, joista suurin osa oli nähnyt päivänvalon ainoastaan ulkomailla ilmestyneiden „Iskran”, „Zarjan” ja „Proletarin” palstoilla!

Aineellisesta puolesta ei herännyt keskustelua juuri lainkaan. Vladimir Iljitšillä ei ollut vastaansanomista painosmäärästä — 3000 kappaletta, kirjan hinnasta — kahden niteen tilaushinta 4 ruplaa, eikä kirjoituspalkkiosta — 60 ruplaa painoarkilta, jossa on 40 tuhatta kirjapainomerkkiä, aikaisemmin julkaistusta tekstistä ja 100 ruplaa arkilta uudesta tekstistä.

Ilmoitettiin tilaus. Etsittiin näennäistä toimittajaa ja kustantajaa takavarikoinnin ja edesvastuuseen joutumisen varalta. Tilaus levisi huonosti. I osan ilmestyessä ei tilaajain määrä ylittänyt 200.

Kokoelman „12 vuoden ajalta” I niteessä julkaistiin V. I. Leninin kuuluisat teokset „Mitä on tehtävä?”, „Askel eteenpäin, kaksi askelta taaksepäin”, „Kaksi taktiikkaa” ynnä muita. Siksi ei ollut ihmeteltävää, että kokoelma „12 vuoden ajalta” takavarikoitiin pian ilmestymisensä jälkeen ja tehtiin päätös kustantajan asettamisesta edesvastuuseen.

Vähän aikaisemmin eräs toveri oli ilmaissut halunsa ottaa vastuulle julkaisemisen. Hänen ehtonsa olivat — 36 ruplaa kuussa oikeudelliseen edesvastuuseen asettamispäivästä lukien ja sitäpaitsi vapauden menettämisen tapauksessa 100 ruplan apuraha. Ehdot hyväksyttiin, ja hänet merkittiin kirjapainon kirjaan VI. Iljinin teosten tilaajaksi ja kustantajaksi.

Mutta kun Pietarin piirikuntaoikeuden erikoisen tärkeiden asiain tutkijatuomari kutsui tämän toverin virkahuoneeseensa, alkoi kuulustelun ja aikoi esittää hänelle syytteen Rikoslakikokoelman 129. pykälän mukaan, joka määräsi menettämään kaikki oikeudet omaisuuteen ja hääti karkotusasutuksiin, tämä toveri hätäntyi ja ilmoitti, että ensin hän todellakin oli aikonut osallistua kustantamiseen, mutta sitten oli muuttanut mielensä, ja merkintä kirjaan on tehty hänen tietämättään ja ilman hänen suostumustaan...

Kun kustantajaa ei löytynyt, lankesi vastuu levittäjille, ja tutkijatuomari kävi meihin käsiksi. Kuulustelu venyi kuutisen kuukautta; kun tuli aika, jolloin minut piti panna istumaan

129. pykälän mukaan, olikin asia niin, että minä jo istuin Tutkintavankilassa, eikä ollut syytä tuomita minua 129. pykälän mukaan, kun minua jo syytettiin 102. pykälän mukaan, joka lupasi pakkotyötä.

Heti kun „12 vuoden ajalta” julistettiin kielletyksi kirjaksi, oli koko painos vietävä salaiseen varastoon ja myytävä kirjaa hyvin varovasti. Sen levittäminen melkein lakkasi. Kirjakauppiaat eivät uskaltaneet ottaa edes välityskauppaan, ilmoituksia ei myöskään saanut tehdä. Sitä lähetettiin vain harvoille tilaajille.

Estääkseen Vladimir Iljitšin teosten II osan takavarikoinnin kustannusliike „Zerno” päätti jakaa sen kahteen osaan. II osan ensimmäiseen niteeseen tulisivat kaikki legaaliset kirjoitukset, toiseen illegaalisissa julkaisuissa ilmestyneet ja vuoden 1905 jälkeen kirjoitetut, joita epäilemättä odotti ensimmäisen osan kohtalo. Samoista syistä päätettiin toinen osa julkaista ilman yleistä nimeä „12 vuoden ajalta”.

Vuoden 1908 alussa ilmestyi painosta II osan ensimmäinen nide otsikolla: VI. Iljin. Agraarikysymys. I osa. Tämän kirjan pääsisällön muodostivat „Taloudelliset tutkielmat ja kirjoitelmat”, jotka oli tällä nimellä julkaistu 90-luvun lopulla. Vaikka painosmäärä oli pieni (3000 kpl.) eikä sensuuri ollut kieltänyt kirjaa, oli tämän kirjan kysyntä huono, ja vuoteen 1917 asti sitä levisi tuskin puoletkaan painoksesta.

II osan toinen nide joutui kokemaan saman kohtalon kuin monet kuuluisat kirjat, jotka „pyhä” inkvisitio tuomitsi poltettavaksi.

Se tapahtui näin.

Tämä kirja oli ladottavana ja painettavana kirjapainossa „Russkaja skoropetsatnja” (Jekateriinan kanava, 94). Korrehtuuri tuotiin kustannusliike „Zernoon”. Sen jälkeen kun ohrana oli tuhonnut kustannusliikkeen, se järjesti sinne väijytyksen, ja sillä tavalla lienee joutunut santarmien käsiin joitakin tarkastettavaksi tuotuja korrehtuurivedoksia ja niiden mukana Vladimir Iljitšin käsikirjoitus. Muuten oli hyvin mahdollista, ettei kirjan kaappaus ollut tapahtunut ilman käytyreiden osanottoa, joita oli kirjapainotyöläisinä pantu siihen aikaan kaikkiin kirjapainoihin.

Olipa se miten oli, mutta Vladimir Iljitšin käsikirjoitus, joka sisälsi vasta kirjoitetun laajan teoksen „Sosialidemokratian agraariohjelma Venäjän ensimmäisessä vallankumouksessa vuosina 1905—1907”, jonka edelle oli sijoitettu aikajärjestyksessä muutamia varhaisempia kirjoituksia, lepäsi santarmipöydällä, kun minut vietiin hänen luokseen kuulustelulle. Siinä oli myös kirjan korrehtuurivedokset parista arkista.

Siirrettyään eteeni paksun käsikirjoituksen, joka oli kirjoitettu tiheään suurikokoisille arkeille, santarmi kysyi, olinko minä

kirjan kustantaja. Selailtuani kiireesti käsikirjoitusta vastasin myöntävästi ja ilmaisin suuttumukseni sen johdosta, että viivytettiin painamasta kirjaa, joka oli sisällöltään tieteellinen eikä ilmeisestikään ollut tarkoitettu laajalle lukijakunnalle ja sitä-paitsi oli jo latomossa. Se oli nähtävästi tehty tarkoituksella saattaa kustannusliike turmioon.

Santarmipäällikkö loukkaantui... Hän torjui syytteet, että hän olisi tehnyt tämän jossain alhaisessa tarkoituksessa. Kyseessä-oleva käsikirjoitus oli ilmeisesti rikksellinen... Sanojensa vakuutteeksi santarmi otti käsikirjoituksen ja selailtuaan muutamaman sivun tökkäsi sormellaan eräisiin riveihin huomautuksissa, jotka oli alleviivattu paksulla sinisellä kynällä.

— Lukekaa tästä!

Se oli käsikirjoitettu artikkeli, joka oli otettu maanalaisesta aikakauslehdestä „Zarja”: „Venäjän sosialidemokratian agrari-ohjelma”. Artikkelin oli kirjoitettu vuonna 1902. Seuraava kohta oli alleviivattu: „Sanomme: „on luotava”, sillä Venäjän vanhat vallankumousmiehet eivät ole milloinkaan kiinnittäneet vakavaa huomiota kysymykseen tasavallasta... (erikoisen paksusti oli alleviivattu sana „tasavallasta”.—*M. K.*)... Meidän osaksemme (ellei puhuta kauan sitten unohdetuista dekabristien tasavaltalaisista aatteista), sosialidemokraattien osaksi on tullut levittää tasavaltavaatimusta joukkoihin ja luoda tasavaltalainen perinne Venäjän vallankumousmiesten keskuudessa”¹.

Selailin käsikirjoitusta. Löysin vielä eräitä kynällä merkityjä paikkoja, jotka olivat pelästyttäneet santarmeja, mutta kaikki merkinnät koskivat vain ensimmäisiä kirjoituksia, jotka oli sijoitettu aikajärjestykseen, tärkeimmästä kirjoituksesta sitä vastoin puuttui santarmisyyntin jälkiä. Santarmit lienevät muutamia kauheita sanoja löydettyään lopettaneet pitemmät etsinnät pitäen tehtävänsä suoritettuna ja nostaneet vaatimuksen tämän turmiollisen käsikirjoituksen hävittämisestä.

Käsikirjoitus hävitettiin, sikäli kuin muistan, Pietarin tuomioistuimen päätöksellä 1908; puhtaaksikirjoittamaton kappale oli kuitenkin säilynyt Vladimir Iljitsillä. Kirja ilmestyi painosta vasta 1917.

Kun minä melkein kolmivuotisen istumiseni jälkeen linnan yksityissellissä pääsin vuonna 1911 vapauteen, ryhdyin heti hävittämään suunnattoman suuria kirjavarastoja ja ennen kaikkea illegaalista kirjallisuutta. Kirjaa „12 vuoden ajalta” ehdotin puolueemme Pietarin komitealle maksutta, mutta sain vastauksen, ettei komitealla ollut mahdollisuuksia sen levittämiseen. Osa takavarikoidusta kirjallisuudesta oli pakko myydä

¹ *V. I. Lenin, Teokset, 6. osa, s. 103.—Toim.*

paperiksi, kun ei kukaan rohjennut ottaa sitä säilytettäväkseen. Suurin osa vallankumouksellisesta kirjallisuudesta, johon kuuluivat kustannusliikkeiden „Donskaja retš”, „Molot”, „Kolokol”, „Zerno” ynnä muiden julkaisemat kirjat, sekä „Agraarikysymys” ja pieni määrä „12 vuoden ajalta” saatiin kätköön „Sokol” paperitehtaan varastoihin, jossa ne onnellisesti säilyivät Helmikuun vallankumoukseen saakka.

Maalis- tai huhtikuussa 1917, kun tuntui vallankumouksellisen kirjallisuuden tosi nälkä, annoin kaiken tämän kirjallisuuden, myöskin Vladimir Iljitšin teokset, puolueemme KK:n ja sen sotilasjärjestön käytettäväksi, ja Iljitšin kirjat ostettiin 2—3 viikossa ja niitä levisi sellainen määrä, jollaista ei liene myyty koko edeltäneenä kymmenenä vuotena.

2. ENSIMMÄINEN TAPAAMINEN

Tapasin Vladimir Iljitšin ensimmäisen kerran Sveitsissä, Bernissä, vuonna 1913, ellen erehdy.

Vladimir Iljitš tuli Venäläisten ylioppilaiden keskinäisavunkassan järjestämään konserttiin, jossa esiinnyin pianonsoittajana.

— Te soitatte hyvin. En arvannutkaan teillä olevan tällaisia lahjoja,— sanoi Vladimir Iljitš hyväntahtoisesti hymyillen.

Istuimme pienen pöydän ääressä ravintolassa. Keskustelu koski kustannusliikkeen aikoja. Iljitš kyseli kustannusliikkeen kohtaloa ja hänen viimeistä käsikirjoitustaan, joka oli joutunut santarmien käsiin, ja myöskin sitä, ketä tovereista oli istunut kanssani vankilassa. Kerroin kaiken mitä ylempänä on kirjoitettu, sanoin niin ikään, ettei kustannusliikkeen hävitys ollut tapahtunut ilman provokaattorin, erään Mihail Lvovitš Schnehersonin osanottoa, joka oli ensin työskennellyt ulkomailla ilmestyneen „Iskran” latojana ja myöhemmin Bezobrazovin kirjapainon johtajana Pietarissa.

Alkoivat tanssit. Iljitšin oli ikävä, ja hän lähti pian pois. Hyvästellessään hän sanoi: „Pistäydyn joskus luoksenne... kuuntelemaan musiikkia”.

Muutaman päivän kuluttua Iljitš todellakin tuli. Hän käyttäytyi niin yksinkertaisesti ja toverillisesti, että jo noin puolisen tunnin kuluttua lapseni ympäröivät hänet leikkikaluneen ja puuhineen, ja aikuiset olivat valmiit kertomaan hänelle suurimmatkin salaisuutensa.

Aikuisiin kuuluivat meillä asuva tätimuori ja serkkutyttö, joka siihen aikaan osasi jollain kummallisella tavalla sovittaa yhteen kommunismin teorian ja uskon jumalaan. Iljitš nauroi kauan ja hyväntahtoisesti sellaiselle kummalliselle yhdistelmälle.

— En ymmärrä mitenkään,— puheli Iljitš,— on aivan käsittämätöntä, että sivistynyt ihminen ja vielä yliopiston päättänyt voi saarnata sellaista typeryyttä.

Tätini, vanhojen katsomusten nainen, hänkin oli täydellisesti Vladimir Iljitšin kannalla, joka lumosi hänet älyllään ja yksinkertaisella käytöksellään.

Muistan myös, miten minun 9-vuotias poikani yhtyi keskusteluun ja teki jonkin hyvin mutkallisen kysymyksen. Vladimir Iljitš silitti hänen päätään ja hymyillen siteerasi vastaukseksi Nekrasovin runoa:

Isoksi kasvat kun, Saša,
kaikesta tiedon saat,
kuinka mä laulamaan opin,
kanssani ken oli myös...

Sinä iltana minun piti soittaa kauan. Iljitšiä miellytti eniten Beethovenin musiikki. Hänen sonaattinsa — pateettinen ja de-moll, hänen uvertuurinsa „Coriolanus” ja „Egmont”. Mutta musiikin kommentaarit, jotka eivät minulta täysin luonnistuneet, synnyttivät ivallisia huomautuksia unohtumattoman kuulijan taholta: „Pyydän vain ilman kommentaareja”. Iljitš kuunteli mielellään myös eräitä Schubertin—Lisztin sävellyksiä („Keijujen kuningas”, „Turvapaikka”), Chopenin preludioita, mutta häntä ei miellyttänyt puhdas virtuosomusiikki eikä hän lainkaan sietänyt imelähköjä Mendelssohnin „Sanattomia lauluja”.

„Soittaa mainiosti!” — sanoi Iljitš soitostani ja kehoitti Nadežda Konstantinovnaa ehdottomasti kuuntelemaan soittoani.

Arvelen, ettei minun soittooni, jossa ei ollut mitään erikoista, vaan itse Vladimir Iljitšiin ja hänen mielialaansa sisältyi arvoituksen salaisuus.

Kuvattuna aikana Vladimir Iljitš oli käymässä Bernissä, ja ympäristö, jossa hän oli, Nadežda Konstantinovnan vaikea sairaus ja hänelle tehtävä leikkaus, ja myös vieraisissa oleskelu saivat hänet unohtamaan tavallisen jännittyneen työnsä ja soivat tilaisuuden kuunnella musiikkia ja arvioida Beethovenin luomusten ylevyyttä.

Vladimir Iljitš kävi muutamia kertoja meillä musiikkia kuuntelemassa. Viimeisen kerran, se oli kai pyhäpäivänä, Iljitš tuli Kornblumin kanssa. Hän oli reipas ja puheli leikkisästi. Hän pyysi soittamaan niitä samoja sonaatteja ja uvertuureja, joita olin soittanut hänelle jo useita kertoja. Hän istui parvekkeella, josta näkyivät Berner Oberlandin lumivalkoiset ihanat vuorenhuiput Jungfrau, Eiger...

Sen jälkeen en enää saanut soittaa Vladimir Iljitšille. Tosi kyllä vuoden 1918 lopussa ja vuoden 1919 alussa, kun kävin selostuksella Vladimir Iljitšin luona, hän kysyi:

— Entä vieläkö te harrastatte musiikkia?

Vastaukseeni: — Hieman ja senkin yhden jälkeen yöllä,— hän huomautti:

— Tekisi mieli vielä kuulla teitä.

Tämä tietenkin oli vain lämmin sana, mutta sana, joka jäi mieleen iäksi.

3. LENIN JA PLEHANOV

Tapaus, josta haluan kertoa, sattui syyskuussa 1914, se on kohta imperialistisen sodan puhjettua.

Lausanneen, johon siihen aikaan muutin asumaan, saapui Genevestä Plehanov pitääkseen suppeassa samoinajattelevien piirissä esitelmän sodasta. Ei tarvinne sanoa, että esitelmä herätti suurta mielenkiintoa ja erikoisesti siksi, kun jo laajasti tiedettiin Plehanovin, kuten suurimman osan II Internationalen johtajista, sotakysymyksessä asettuneen petturuuden kannalle.

Melkein kaikki venäläiset esitelmät pidettiin Kansantalolla (Maison du peuple), pienessä ja kokolailla mitättömässä huoneistossa. Sama huoneisto vuokrattiin Plehanovinkin esitelmää varten. Määrättyyn aikaan kokoontui väkeä kohtalaisen paljon. Kansantalon portilla kohtasin Vladimir Iljitšin keskustelemassa toveriryhmän kanssa. Vladimir Iljitš esitellessään minut toveri Inessalle (Armandille) sanoi: — Te kai olette molemmat moskovalaisia, olkaa tuttavita.— Samoin hän esitteli minulle toveri Krylenkon, joka tunnettiin silloin paremmin „Abramin” nimellä.

Menin saliin ja otin paikan eräessä viimeisistä riveistä, oven luota.

Aika kului, mutta Plehanov ei tullut. Siellä täällä läsnäolijoiden joukossa alkoi kuulua ivallisia huomautuksia: „Ei tulekaan! Ei uskalla!”. Järjestäjien keskuudessa oli havaittavissa levottomuutta... „Hän lupasi, ehdottomasti hän tulee... mahdollisesti juna on myöhästynyt”... Tosiaankin hetken kuluttua kiersi salissa innostava uutinen: „Saapui, saapui... Tulee tänne!”.

Kannattajiensa ja ihailijoidensa saattueen ympäröimänä Plehanov asteli hitaasti salin poikki puhujalavalle. Hän ehti jo huomata, että suppean toveripiirin, 10—15 hengen asemesta, joita varten hänet oli kutsuttu esitelmöimään, oli kokoontunut melkein koko venäläinen siirtokunta. Muuten, sellainen asiantila ei kovinkaan hämmästyttänyt häntä. Hän alkoi esitelmänsä

poiketen Gogolin „Kuolleisiin sieluihin”. „Teidän kunnianarvoisa kokouksenne,— hän alkoi pilkallisesti hymyillen ja ikäänkuin ihaillen itseään,— toi mieleeni tapauksen, joka sattui Tšitšikoville, kun tämä ajaessaan Manilovin luo vierailemaan kysyi vastaantulevilta talonpojilta: „Onko Zamanilovkan kylä täältä kaukana?” Ja sai vastauksen: „Ehkä Manilovka¹ eikä Zamanilovka? Ei Zamanilovkaa ole olemassa...” Minunkin tekee mieli asettaa teille se sama kysymys”.

Esitelmän alussa käännähtäessäni sivulle huomasin Vladimir Iljitšin, joka istui kyyristyneenä ikäänkuin piiloutuen selkäni taakse. Hänen tulonsa ei liene kiinnittänyt huomiota.

— Istukaa suorana, älkää kääntykö,— sanoi Iljitš minulle kokolailla tiukasti.

Hän ei halunnut häiritä Plehanovia läsnäolollaan ja estää tätä avoimesti ilmaisemasta sosiališovinistisia katsomuksiaan.

Plehanovilla oli suuri menestys, eikä ihmekään, sillä monenkirjavan yleisön joukossa oli suurin osa Montreux'sta ja muualta saapuneita intelligenttejä ja porvareita, joiden mieltä hiveli Plehanovin perusajatus — saksalaisen väepelisaappaan sortaman länsieurooppalaisen sivistyksen pelastaminen venäläisten kasakoiden ja Ranskan vapaiden tasavaltalaisten sotajoukkojen avulla.

Sivumennen sanottuna, puheen ensimmäiselle osalle, jossa Plehanov paljasti Saksan sosialidemokratian ja sen johtajien petturuutta, taputti Iljitš itsekin kovasti käsiään.

Mutta sitten Plehanov lopetti esitelmänsä, eivätkä myrskyisät suosionosoitukset ehtineet vaieta, kun Vladimir Iljitš nousi tuolilta ja pyysi puheenvuoroa. En voi sanoa, minkä vaikutuksen Plehanoviin teki tämä Leninin, joka siihen aikaan asui Bernissä, odottamaton ilmestyminen. Nyt Plehanov voi suuremmalla syyllä valittaa Zamanilovkan suhteen.

Lenin paljasti tulisessa, ruoskivassa puheessaan plehanovilaisen näkökannan epäjohdonmukaisuuden ja valheellisuuden, marxilaisuuden alkeellisinten totuuksien unohtamisen...— Plehanov arvosteli aivan oikein saksalaisia sosialisteja,— sanoi Iljitš,— sitä että he kannattavat keisaria ja sota, mutta puolustaa ranskalaisten patrioottien samanlaisia tekoja, puolustaa heidän osallistumistaan hallitukseen, ottaa vakavasti veijarimaiset valheet hyökkäävästä ja puolustavasta puolesta — se ei kelpaa vallankumoukselliselle marxilaiselle: Sillä eihän alkanut sota ollut yllätys, vieläpä aikakin, milloin se syttyy, oli ennakolta määrätty. Ei, rehellinen sosialisti ei seuraa Plehanovin

¹ Sanoista заманиловка — petos, puijaus; манить — houkutella, viekotella.— *Suom.*

neuvoa... Hän tulee ensi vuorossa paljastamaan maansa opportunisteja, taistelemaan hallitustaan vastaan... Näin tekee Liebknecht Saksassa, näin teki sosialistinen edustaja Serbian skupštšinassa äänestäen avoimesti yksin kaikkien toisten joukossa sotilasmäärärahoja vastaan.

Sitä mukaa, kun Iljitš puhui, paljastui sosialistisen enemmistön käyttäytyminen kaikissa maissa täydessä iljettävydessään... II Internationale oli kuollut eikä herää enää koskaan henkiin.

Lenin lopetti. Tuntui, että jokaisen tietoisien sosialistien oli tunnustettava Leninin olevan oikeassa, niin torjumattomia ja selviä hänen todisteensa olivat. Mutta kokous loukkaantui ja suuttui patrioottisessa päihtymyksessään. Kuului harvoja, erillisiä kättentaputuksia. Se oli alkua kaudelle, jolloin Iljitš oli pienen samoinajattelevien ryhmän kanssa ikäänkuin eristettynä koko muusta maailmasta.

Tässä on syytä hieman verrata Plehanovin ja Leninin esitelmää toisiinsa. Edellisen esitelmät järjestettiin tavallisesti erikoisen prameasti, niihin kokoontui salin täysi väkeä; yleisö suorastaan tungeksi, maksoi kalliin hinnan pääsylipuista; ylen komeasti pukeutuneet rouvashenkilöt, joilla oli linnunpesät päällä, olivat ainaista yleisöä G. V. Plehanovin esiintymistilaisuuksissa.

Leninin esitelmää kävi kuuntelemassa ennen kaikkea puolue-, työläis- ja ylioppilasköyhälistö, jolla ei ollut edes kymmentä sousta maksaakseen pääsylipusta. Järjestämiskustannukset eivät aina tulleet korvatuiksi.

Pian Plehanovin „loistavan” esitelmän jälkeen oli myös Vladimir Iljitšin esitelmä. Oli ilmoitettu vapaa pääsy, ja yleisöä oli riittävän paljon.

Lenin paljasti esitelmässään imperialistisen sodan syyt ja olemuksen ja vedoten Pariisin Kommuunin kokemukseen julisti uudestaan sosialipettureiden likaan talloman kuolematoman tunnuslauseen imperialistisen sodan muuttamisesta kansalais-sodaksi. Tunnuksena, joka sivumennen sanottuna herätti raivostuneita hyökkäyksiä ei ainoastaan avointen sosialipatrioottien, vaan myöskin „Naše Slovon” keskustalaisten taholta, joihin kuuluivat Trotski, Rakovski, Martov ynnä muut.

Esitelmän jälkeen palasimme kotiin yhdessä Iljitšin kanssa. Noustessamme kukkulan rinnettä Iljitš kysyi minulta: — Sano-kaa, näittekö te heti sodan todelliset syyt ja otitte siihen määrätyn suhteen?

En salannut, että ensimmäisellä viikolla olin epäilysten vallassa, mutta ratkaisin pian ne ja olin täydellisesti ja lopullisesti samaa mieltä Iljitšin kanssa. Iljitš nyökäytti päätään... Hän näki muutenkin meidän jokaisen ajatukset ja tunteet.

4. HEINÄKUUN PÄIVÄT

Aivan toisissa olosuhteissa jouduin kohtaamaan Vladimir Iljitšin Pietarissa kesäkuussa 1917 Keskuskomitean istunnossa, johon oli kutsuttu bolševikkien sotilasjärjestön koko päällystö toveri Podvoiskin johdolla selostamaan Pietarin varusväen mielialoja ja aseellisen esiintymisen mahdollisuutta.

Olin vasta saapunut Pietariin Persian rintamalta, johon minut oli lähetetty lääkärinä taistelemaan lavantautiepidemiaa vastaan ja jossa vallankumouksen ensi päivistä olin ottanut osaa bolševistisen Neuvoston järjestämiseen.

Ulkoasuni oli kokolaiilla eriskummallinen; upseerin olkalaput ja sotilaan pusero, johon oli ripustettu oppiarvon merkit, ja rinnalla koreili vielä kohtalaisen leveä nauha, johon oli mustalla punaiselle painettu: „Serifkanin piirin työläisten ja sotilaiden edustajien Neuvoston puheenjohtaja”. Avatessaan meille ulkooven ja tervehtiessään Nadežda Konstantinovna ilmaisi minulle ihmettelynsä: „Oi, kylläpä te olette koristeltu”. Minun tuli hie-man epämukava ja menin nopeasti huoneeseen.

Vladimir Iljitš otti minut sangen sydämellisesti vastaan. Häntä kiinnosti tilanne sillä vähimmin tunnetulla rintamalla. Sanoin, että olin rintamalla Takakaukasian ainoan bolševistisen Neuvoston puheenjohtaja. Neuvosto yhdisti sekä kaikki sotilasosastot että rautatie- ja vesiliikennelaitoksen työläiset ja oli ottanut ensi päivistä vallan käsiinsä.

— Entä oletteko kertonut tästä kaikesta sanomalehdissä? Ette? On ehdottomasti korjattava tämä leväperäisyys ja kirjoitettava yksityiskohtaisesti, välttämättömästi kirjoitettava ja viivyttämättä,— sanoi Iljitš.

Sitten kerroin, että olin ollut edustajana Kaukasian armeijan aluepiirin edustajakokouksessa, jota johtivat kaikki menševistiset „suurmiehet”: Noi Zordanija, Tšhenkeli, Ramišvili, Gegetškori ynnä muut. Kysymyksessä „Vapauden lainasta” he esiintyivät kaikki ja vaativat yksimielistä äänestämistä; tuhatlukuisesta kokouksesta ainoastaan „Kavkazski Rabotšin” toimitus (toveri Kavtaradze) ja meidän pieni 4-henkinen ryhmä äänesti vastaan, joka antoi aiheita ivallesiin huudahduksiin kokouksen erään osan taholta: „Uh, Serifkanin tasavalta!” Yleensä Kaukasiassa oli menševikkien täydellinen vaikutusvalta ja suhteellisen rauhallista...

Vladimir Iljitš keskeytti minut:

— No, entä miten kansallisuuskysymyksen laita on Kaukasiassa? Miten talonpoikaisto, onko täysin tyytyväinen ja valmis odottamaan agraarikysymyksen ratkaisemista Perustavaan kokoukseen asti?

Minun oli tunnustettava, etten ollut lähemmin joutunut näiden kysymysten kanssa tekemisiin.

Siinä istunnossa Vladimir Iljitš puhui vähän. Hän kuunteli tarkkaavaisesti jokaista puhujaa ja saadakseen itselleen täysin selväksi käsiteltävän asian esitti yhä uusia kysymyksiä. Silloin minusta tuntui, että Vladimir Iljitš suhtautui täysin hyväksyvästi siihen, että bolševikkien oli kiireellisesti vallattava valta käsiinsä, mikä meistä, sotilaskomitean äkkipikaisista miehistä, tuntui aivan helposti toteutettavalta. Mutta erehdyin syvästi.

Pian tämän jälkeen Vladimir Iljitš piti laajan puheen kaikkien bolševististen sotilasjärjestöjen, sekä rintaman että selustan järjestöjen, konferenssissa, joka oli Pietarissa, Kšesinskajan palatsissa.

— Tällä hetkellä,— puhui Iljitš,— meidän on oltava erikoisen tarkkoja ja varovaisia, ettei tehtäisi harha-askelta... Yksi harha-askel voi tuhota koko asian... Joukot ovat jo huomanneet erehdyksensä porvarillisen, kadettihallituksen suhteen... Mutta he kulkevat vielä sovittelijoiden, eserrien ja menševikkien mukana... Enemmistö Neuvostoissa, jopa sellaisissakin keskuksissa kuin Pietari ja Moskova, on toistaiseksi heillä... On naiivia ajatella, että voisimme ottaa nyt vallan käsiimme ja otettua voisimme sen pitää... Joukot horjuvat ja uskovat vielä eserreihin ja menševikkeihin. Mutta kun joukot näkevät, että sovittelijahallitus pettää heitä, sillä se on kokonaan venäläisen ja liittolais-porvariston käsissä ja tanssii sen pillin mukaan, tulevat talonpoikais- ja sotilasjoukot ainoan vielä jääneen puolueen, bolševikkien luokse, joka yksin voi tyydyttää työtätekevien vaatimukset. Ei pidä kiirehtiä tapahtumien edelle... Odottava taktiikka on paras nykyään. Aika työskentelee hyväksemme...

Kuten tiedetään, Iljitšin varoitukset olivat hyödyttömiä. Tyytymättömyys ja kärsimättömyys Pietarin varusväen sotajoukoissa kasvoi, ja heinäkuun 3 (16) päivänä sotajoukot tulivat odottamatta, alkuvoimaisesti, aseet käsissä kasarmeistaan. Ensimmäisenä Konekiväärirykmentti, sen jälkeen osa Krenatööri-rykmentistä, Moskovan ja Pavlovskin rykmentistä. Kronstadtilaiset nousivat laivoihin ja tulivat heinäkuun 4 (17) päivänä Nevalle.

Sotilasosastot lähtivät Taurian palatsille — Työläisten ja sotilaiden edustajain Pietarin Neuvoston olinpaikalle,— mutta sitä ennen kulkivat (juhlamarssissa) taistelurivistössä Kšesinskajan palatsin, sotilaskomitean esikunnan ohitse. Aukiolta kuului tuhansien sotilaiden huudahduksia: „Kaikki valta Neuvostoille! Eläköön Lenin!”

Kšesinskajan palatsissa, toisen kerroksen salissa, jossa oli parveke, oli monien tovereiden joukossa myöskin Vladimir

Iljitš. Hän oli tyytymätön ennenaikaiseen esiintymiseen, ja menen parvekkeelle tervehtiäkseen parvekkeen luona odottavia kronstadtilaisia lausui meidän, sotilaskomitean jäsenten puoleen kääntyen:

— Selkään te sietäisitte kaikki... (so. kaikki, jotka välittömästi tai välillisesti vaikuttivat ennenaikaiseen esiintymiseen).

